

Schooltjes of

REEFSECRETS

24

Coris gaimard - Roodstreeplipvis.

nr 2 - 2017

Van de site van Hobbykwekers. Foto: Doug Anderson

single lipvissen houden, maar geen paartjes!

Lipvissen behoren wellicht tot de meest kleurrijke vissen in het zeeaquarium. Aangezien ze doorgaans minder dan 20 cm groot worden, zijn ze uitstekend geschikte aquariumvissen.

Lipvissen behoren tot de familie Labridae en tellen 82 genera met meer dan 600 soorten. Een zeer uitgebreide familie van prachtig gekleurde vissen die vrij goed vertegenwoordigd zijn in de aquariumhandel.

Vaak wordt me gevraagd: “Waar kan ik een mannetje vinden voor mijn lipvisvrouwje?” of “Ik wil graag nog een lipvis kopen om op die manier een koppeltje te hebben”. Dan heb ik wel wat tijd nodig om één en ander uit te leggen.

Eerst en vooral moeten we kunnen begrijpen hoe de lipvissen leven in de oceaan op de riffen, hun natuurlijke omgeving. De meeste genera lipvissen leven in harems die bestaan uit een grote groep vrouwjes en één dominant mannetje. Vaak zitten er ook enkele “dominant mannetje in wording” bij, die hun kans afwachten om dominant mannetje te worden. Het dominant mannetje is vaak het oudste mannetje en hij bevindt zich dus in het laatste deel van zijn leven, als het ware in een soort terminaal stadium. Er wordt binnen de groep een hele hiërarchie opgebouwd met aan het hoofd het terminaal stadium mannetje, die de volledige dominantie heeft over zowel de “dominante mannetjes in wording” als de vrouwjes.

Het is dus heel eenvoudig: lipvissen vormen geen paartjes! Helemaal anders dan zoals we gewoon zijn bij de anemoonvissen die wel paartjes vormen.

Door Germain Leys – Foto's: Luc Loyen

Een mooie collectie lipvissen in het aquarium van Luc Loyen, gezien vanaf de zijruit. We zien onder andere *Anampses femininus* (vrouwje), *Cirrhilabrus jordani* (mannetje), *A. neoguinaicus*, *A. meleagrides*, *A. chrysocephalus* (vrouwje) en *Cirrhilabrus lineatus*.

Nu gaan we een stapje verder in het "vrouwelijke-mannelijke" aspect. Lipvissen zijn protogyn hermafrodiet. Hermafrodiet betekent tweeslachtig en protogyn betekent eerst vrouwtje, daarna mannetje. Zo is omgekeerd ook mogelijk en dan spreken we van protandrie hermafrodiet. Protandrie slaat dan op eerst mannetje, daarna vrouwtje, zoals we dit met het genus *Amphyrprion* – de anemoonvissen – kennen. Het sterkste mannetje wordt dan vrouwtje. De twee vormen samen noemen we dichogamie of sequentieel hermafroditisme.

De lipvissen worden dus allen geboren als vrouwtje. Wanneer ze in het wild in een harem leven dan zullen ze op een bepaald moment overgaan naar het mannelijke stadium. Ze zijn dan een tijdje een sub man. In dit sub mannelijk stadium is het mogelijk dat het dier terugkeert naar het vrouwelijke stadium. Dit gebeurt echter zelden en enkel wanneer een zeer dominant mannetje de groep beheerst. Na het sub-man-stadium zal de vis normaal gezien verder evolueren naar het terminale mannelijke stadium. Een terugkeer naar het vrouwelijke stadium is dan niet meer mogelijk.

In het wild zullen alle vrouwen in de harem voortdurend proberen om over te gaan naar het sub mannelijke stadium om dan uiteindelijk dominant mannetje te worden. Het is slechts de hiërarchie, en meestal het huidige dominante mannetje, die dit met zijn dwingend en agressief gedrag probeert te voorkomen. De sub mannen in de harem wachten, totdat het dominante mannetje dood gaat of tot een sub man het dominante mannetje uitdaagt en verjaagt. In veel opzichten is het een beetje als een koning op een troon. Er kan er geen nieuwe koning zijn tot de oude dood is of de troon verlaten heeft. En iedereen wil koning zijn! Eens koning is het wel een fin-de-carrière voor de vis want spoedig zal ook hij het loodje leggen. Wanneer je lipvissen gaat aanschaffen is het dus belangrijk om het terminaal stadium van de vis te kennen. Dan zijn ze wel op hun mooist, maar zo vermijdt je dat je thuis komt met hoogbejaarde vissen waar je hooguit enkele maanden plezier van zal hebben.

Halichoeres chrysus (Kanarie lipvis). Geheel boven een juveniel vrouwtje. Bemerkt de zwarte stip midden op de rugvin, typisch voor het juveniele stadium. Midden een vrouwtje dat "man in wording" is. De zwarte stip op de rugvin is nog steeds lichtjes aanwezig, doch er komen witte en groene strepen op de kop. Geheel onder is het een terminaal mannetje geworden. De witte strepen op de kop zijn nu groen en de zwarte stip op de rugvin is helemaal verdwenen.

Anampses chrysocephalus, Geheel boven een volwassen vrouwtje, onder een terminaal mannetje. Wat een transformatie!

Anampses femininus (vrouwtje). Geen beginnersvis maar wel uitzonderlijk mooi in het vrouwelijke stadium. Hij moet gedurende de eerste weken overvloedig gevoederd worden, met een mix van levend- en diepvriesvoer.

Koop ze wanneer ze hun jeugdkleed nog hebben, dan heb je er lange tijd plezier van.

In aquaria is het moeilijk is om succesvol de natuur na te bootsen. Alle vrouwen zullen vaak overgaan naar het mannelijke stadium, ongeacht de aanwezigheid van een dominant mannetje. Vaak zal dan, in aanwezigheid van een dominant mannetje, de nieuwe mannelijke vis de mooiste kleuren vertonen. Het overleven van het oude dominante mannetje is dan steeds twijfelachtig. Soms zal dit oude mannetje moeten verwijderd worden uit het aquarium om te voorkomen dat het nieuwe mannetje hem zal afmaken met veel agressie.

Je zal dus een keuze moeten maken. Hou je één lipvis, dan zal hij wellicht vrouwtje zijn en dat ook blijven. Wil je echter ook een prachtig gekleurd mannetje en zie je graag het bals gedrag van het dominante mannetje, dan moet je een schooltje houden, maar je weet dan wel dat er regelmatig ééntje zal afsterven.

Zo ben ik op 27/10/2007 begonnen met 5 vrouwtjes *Macropharyngodon bipartitus* (Diamant lipvis). Op 13/12/2007 is één exemplaar mannetje geworden, doch overleden op 28/12/2008. Eén sub-mannetje is op 15/6/2008 uit de bak gesprongen en gestorven, opgejaagd door het dominante mannetje. Zo ging het stilaan verder tot ook het laatste exemplaar op 6/1/2012, wellicht van ouderdom, gestorven is.

Je schooltje terug aanvullen met enkele verse exemplaren vrouwtjes lukt vrijwel nooit. Ik heb op 1/3/2008 nog twee exemplaren bij ingezet, maar ik heb ze na één dag moeten uitvangen, ze waren uitgeput, zo werden ze opgejaagd door de aanwezige harem.

Met een schooltje *Halichoeres chrysus* (Kanarie lipvis) is het me wel gelukt om ze langer in leven te houden. Je moet het schooltje zéér jong aankopen, zodat het langer zal duren eer ze overgaan naar het volgend stadium.

Wanneer ze dit uiteindelijk toch zullen doen is afhankelijk van verschillende factoren.

Niet alleen de ouderdom van de vis speelt een rol, maar ook de agressiviteit van de hiërarchische meerdere in de groep. De kunst is om het agressieve mannetje uit te vangen en een tijdje in de sump of de stekkenbak verder te houden om hem daarna weer in de groep te brengen. Maar eens je twee terminale mannetjes hebt zal er altijd eentje het loodje leggen. Geen twee koningen in één koninkrijk! Een ander alternatief is om telkens één exemplaar van een andere soort aan te kopen. Als je zorgvuldig selecteert welke soorten je samen zet zal er minder agressie zijn tussen de terminale mannetjes van de verschillende soorten. Uiteindelijk zal je dan allemaal mannetjes hebben die hun mooiste kleuren zullen laten zien.

Een goede raad, hou uw aquarium van boven afgesloten als je graag lipvissen wil houden. Je hebt zojuist gelezen dat er wel wat agressie in de bak kan ontstaan en indien een lipvis in de natuur wordt aangevallen door een soortgenoot, dan schiet hij als een pijl enkele meters omhoog in het rif om aan zijn aanvalster te ontsnappen. Bij een niet afgesloten aquarium eindigt zulk een agressie dan meestal met een vis die op uw vloer ligt te spartelen. Als je dan niet thuis bent of de kat of hond is sneller dan jezelf, dan heb je weer één visje minder! Dus alsjeblieft, niet proberen om uw lipvissen in paartjes te houden! In het beste geval kan het voor enkele maanden goed gaan, maar zelfs in de beste omstandigheden is de tijd helaas tegen je.

Geheel boven: *Macropharyngodon bipartitus*, (Diamant lipvis), mannetje in wording. De rode kleur zal bij het terminale mannetje volledig groen worden. Onder: *Anampses neoguinaicus* (Zwartband lipvis), terminaal mannetje. Het vrouwtje heeft drie zwarte stippen op het lichaam, één net achter het oog, één achteraan op de rugvin en één achteraan op de buikvin. Bij het mannetje zijn deze zwarte stippen helemaal verdwenen.

Pseudocheilinus ocellatus (Geringde dwerglipvis).
Niet de goedkoopste, maar wel bijzonder mooi.

Vroeg of laat zit je met twee mannetjes en zeer snel eindig je dan slechts met nog één exemplaar.

Oh ja, niet vergeten een zandbodem van minstens enkele centimeter dik in uw aquarium te leggen als je lipvissen wil houden. Daar slapen ze namelijk in. Vlak voor de lichten uit gaan boren ze zich in het zand tot ze geheel verdwenen zijn voor de ogen van mogelijke predators.

Bronnen:

- Wrasses & Parrotfishes, The complete illustrated guide to their identification, behaviors, and captive care door Scott W. Michael. ISBN 1-890087-44-0
- Fairy & Rainbow Wrasses and their relatives, A Comprehensive Guide to Selected Labroids door Rudie H. Kuiter. ISBN 0-9539097-2-7
- www.wikipedia.org
- www.marinespecies.org
- Eigen ervaringen

Geheel boven: *Cirrhilabrus jordani* mannetje. Wanneer hij aan het baitsen is zet hij zijn rug- en buikvin volledig open en dan is hij op zijn mooist. Onder: *Cirrhilabrus rubrimarginatus* (Rood omrande dwerglipvis). Een iets moeilijker te houden soort, maar zeker de moeite om in uw aquarium te hebben.

Halichoeres rubricephalus

